

**I.ULUSLARARASI İSKİTLER  
VE  
ALP ER TUNGA SEMPOZYUMU**

**TAM METİN  
BİLDİRİ KİTABI**

11-13 Mart 2022 Münih-ALMANYA

**Editör**

Doç. Dr. Osman Kubilay GÜL

**ISBN: 978-625-00-0765-5**

**Ankara - 2022**

**I. Uluslararası İskitler ve Alp Er Tunga Sempozyumu Tam  
Metin Bildir Kitabı**

**Institut für die Welt der Türken**

Yayın nu: 1

Sayfa Düzeni

Doç. Dr. Osman Kubilay Gül

Bu kitabın tüm hakları saklıdır. Tanıtım amaçlı kısa alıntılar dışında metin ya da görseller çoğaltılamaz. Bildirilerin hukuki ve etik sorumluluğu yazarlarına aittir.

**Institut für die Welt der Türken**

Deutschtürken Verband [Vr. 205808]

Pelkovenstr 139, 800992 München Deutschland

Tel: 004915147082717

<http://www.weltdertuerken.org/>

**ISBN: 978-625-00-0765-5**

**Ankara - 2022**

**I.ULUSLARARASI İSKİTLER  
VE  
ALP ER TUNGA SEMPOZYUMU  
TAM METİN BİLDİRİ KİTABI**

**Editör / Editor**

**Doç. Dr. Osman Kubilay GÜL**

**ISBN: 978-625-00-0765-5**

**Ankara – 2022**



## İÇİNDEKİLER

|                                                                                                       |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Oybek NORİNBAYEV</b>                                                                               |     |
| Alper Tunga ve Özbekistan.....                                                                        | 19  |
| <b>Necati DEMİR</b>                                                                                   |     |
| Turan Hakanı Alp Er Tunga.....                                                                        | 23  |
| <b>Mehmet ÖZMENLİ</b>                                                                                 |     |
| İskitler, Mızrak ve Savaş Sporu Cirit.....                                                            | 51  |
| <b>Mahmut ÇELİK</b>                                                                                   |     |
| İskitlerin Tarihsel Gelişimi.....                                                                     | 69  |
| <b>Zaur Hasan-Oğlu HASANOV</b>                                                                        |     |
| “İskit” Etnonimini.....                                                                               | 81  |
| <b>Feridun AĞASIOĞLU (Celilov)</b>                                                                    |     |
| «Alpər Tonga» ve Dastanı.....                                                                         | 93  |
| <b>Feridun AĞASIOĞLU (Celilov)</b>                                                                    |     |
| Saqa Əli.....                                                                                         | 109 |
| <b>Rahmi Serhat KEMER</b>                                                                             |     |
| Anadolu’da Kimmerler ve İskitler; Yeni Bulgular ve Yeni Değerlendirmeler.....                         | 161 |
| <b>M. Fatih KARAGÜL</b>                                                                               |     |
| Genel Hatlarıyla Karşılaştırmalı İskit Seramiği.....                                                  | 201 |
| <b>Равшанов Ўқтамали РУСТАМ ЎҒЛИ</b>                                                                  |     |
| Бухоро Музейидаги Саклар Маданиятига Оид Ашёлар.....                                                  | 213 |
| <b>Kamelya TEKNE</b>                                                                                  |     |
| Türkiye’deki Üniversitelerde Çalışılmış Olan İskitler Konulu Lisansüstü Tezler Üzerine Tespitler..... | 219 |
| <b>B. SİZDİKOV</b>                                                                                    |     |
| <b>A.SERALİYEV</b>                                                                                    |     |
| Sauromat-Sarmat Kavimlerinin Ortaya Çıkışı.....                                                       | 233 |
| <b>Osman Kubilay GÜL</b>                                                                              |     |
| <b>Aslı UYSAL</b>                                                                                     |     |
| Türkiye’de İskitler İle İlgili Yapılmış Çalışmaların İçerik Analizi..                                 | 253 |
| <b>Nurten REMZİ</b>                                                                                   |     |
| Alp Er Tunga’nın Tarihi Eserlere Yansıması: Heredot Tarihi ve Taberi Tarihi.....                      | 265 |



## PROGRAM

|                                                                        |                                                                         |
|------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| <b>12.03.2022 (Çevrim içi program)</b>                                 |                                                                         |
| <b>AÇILIŞ (12.00)</b>                                                  |                                                                         |
| <b>AÇILIŞ KONUŞMALARI</b>                                              |                                                                         |
| <b>Prof. Dr. Necati DEMİR</b><br>(Türklerin Dünyası Enstitüsü Başkanı) |                                                                         |
| <b>Oybek NORİNBAYEV</b><br>(Özbekistan Coğrafya Kurumu Başkanı)        |                                                                         |
| <b>AÇILIŞ KONGRESİ</b>                                                 |                                                                         |
| <b>12.30-13.00</b>                                                     | <b>Prof. Dr. Necati DEMİR</b><br>İskitler (Saka) Devleti ve Alper Tunga |

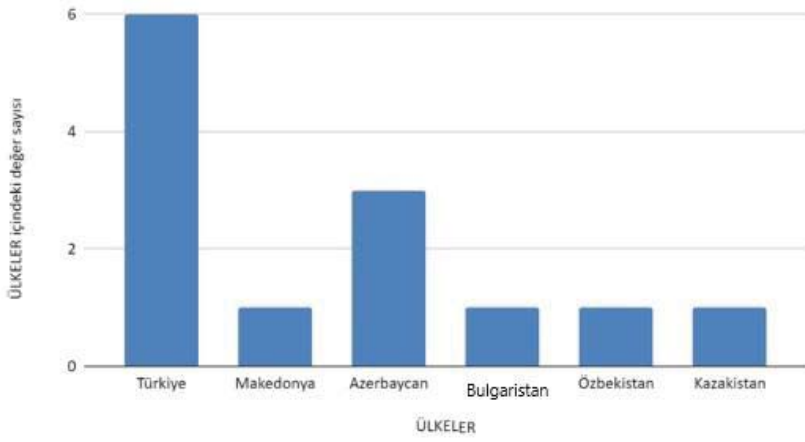
|                    |                                                   |                                                                                                                                      |
|--------------------|---------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>1. OTURUM</b>   |                                                   |                                                                                                                                      |
| <b>13.00-15.00</b> | <b>Oturum Başkanı:<br/>Prof. Dr. Necati DEMİR</b> | <b>Prof. Dr. M. Fatih KARAGÜL</b><br>Genel Hatlarıyla, Karşılaştırmalı İskit Seramikleri                                             |
|                    |                                                   | <b>Doç. Dr. Mehmet ÖZMENLİ</b><br>İskitler, Mızrak ve Savaş Sporu Cirit                                                              |
|                    |                                                   | <b>Doç. Dr. Kamelya TEKNE</b><br>Türkiye'deki Üniversitelerde Çalışılmış Olan İskitler<br>Konulu Lisansüstü Tezler Üzerine Tespitler |
|                    |                                                   | <b>Rahmi Serhat KEMER</b><br>Anadolu'da Kimmerler ve İskitler; Yeni Bulgular ve<br>Yeni Değerlendirmeler                             |
|                    |                                                   | <b>Prof.Dr. Ravshanov Uktamali RUSTEMUGLİ</b><br>Бухоро Музейидаги Саклар Маданиятига Оид<br>Ашёлар                                  |

|                                                                        |                                                                         |
|------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------|
| <b>12.03.2022 (Yüz yüze program)</b>                                   |                                                                         |
| <b>AÇILIŞ (09.00)</b>                                                  |                                                                         |
| <b>AÇILIŞ KONUŞMALARI</b>                                              |                                                                         |
| <b>Prof. Dr. Necati DEMİR</b><br>(Türklerin Dünyası Enstitüsü Başkanı) |                                                                         |
| <b>Oybek NORİNBAYEV</b><br>(Özbekistan Coğrafya Kurumu Başkanı)        |                                                                         |
| <b>AÇILIŞ KONGRESİ</b>                                                 |                                                                         |
| <b>09.30<br/>12.00</b>                                                 | <b>Prof. Dr. Necati DEMİR</b><br>İskitler (Saka) Devleti ve Alper Tunga |

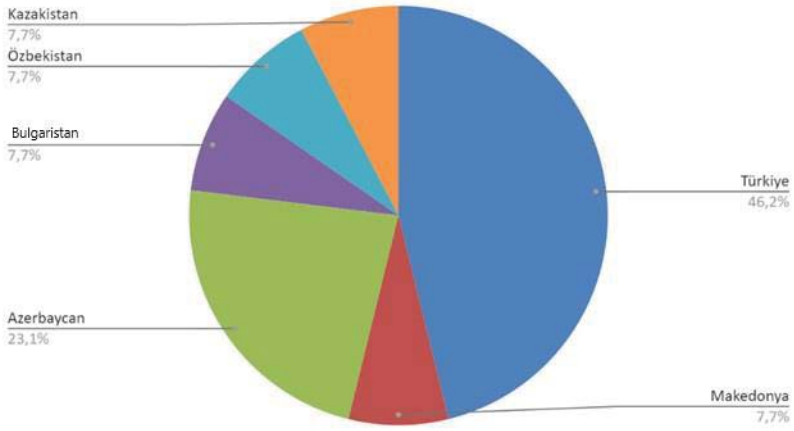
|                    |                                               |                                                                                                                                                 |
|--------------------|-----------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| <b>10.00-12.00</b> | <b>Oturum Başkanı: Prof. Dr. Necati DEMİR</b> | <b>1.OTURUM</b>                                                                                                                                 |
|                    |                                               | <b>Prof. Dr. Necati DEMİR</b><br>Turan Hakanı Alp Er Tunga                                                                                      |
|                    |                                               | <b>Oybek NORİNBAYEV</b><br>Alper Tunga ve Özbekistan                                                                                            |
|                    |                                               | <b>Prof. Dr. Mahmut ÇELİK</b><br>İskitlerin Tarihsel Gelişimi                                                                                   |
|                    |                                               | <b>Araştırmacı Nurten REMZİ</b><br>Alp Er Tunga'nın Tarihi Eserlere Yansıması: Herodot Tarihi ve Taberi Tarihi                                  |
|                    |                                               | <b>Dr. Zaur Hasan-Oğlu HASANOV</b><br>“İskit” Etnonimini                                                                                        |
|                    |                                               | <b>Emekli Öğretim Üyesi Feridun Ağasıoğlu (Celilov)</b><br>Alper Tunga ve Dastanı                                                               |
|                    |                                               | <b>Emekli Öğretim Üyesi Feridun Ağasıoğlu (Celilov)</b><br>Saqa Əli                                                                             |
|                    |                                               | <b>Yrd. Doç.Dr. B. SİZDİKOV</b><br><b>A.SERALİYEV</b><br>Sauromat-Sarmat Kavimlerinin Ortaya Çıkışı                                             |
|                    |                                               | <b>Doç. Dr. Osman Kubilay GÜL</b><br><b>Doktora Öğrencisi Aslı UYSAL</b><br>Türkiye’de İskitler ile İlgili Yapılmış Çalışmaların İçerik Analizi |



ÜLKELER içindeki değer sayısı



ÜLKELER içindeki değer sayısı





## İSKİTLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

*Mahmut ÇELİK\**

### ÖZET

Doğuda Çin Seddi'nden batıda Tuna'ya kadar uzanan İskitler, MÖ VIII. yüzyıl ve M.Ö. II. Asırlar öncesine dayanan ve 7 bin kilometreden fazla bir alana yayılmış bir kavimdir. Eski kaynaklarda İskit halklarının yaşadığı Avrasya ülkelerine “İskitya” veya “Skythia” deniyordu. Ancak İskit ismi Asur, Yunan, Fars, Hint ve Çin kaynaklarında da geçmektedir. Asur kaynakları büyük bir tarihi öneme sahiptir. Bu kaynaklarda bazı tarihi olaylara ve siyasi gelişmelere ışık tutabilecek noktalar bulunmaktadır. Yazının MÖ 3100 yıllarında Sümerler tarafından icat edildiği ve Mezopotamya'nın kuzey ve güneyinde kabileler halinde gelip yerleşen Sami kabileleri tarafından geliştirildiği bilinmektedir. İskitlerin adı Pers kaynaklarında da geçmektedir. Bu kaynaklarda İskitler "Saka" olarak adlandırılmaktadır. Yunan kaynaklarında İskitler hakkındaki bilgilere MÖ 8. yüzyıldan sonra sık sık rastlanmaktadır. Bu dönemden sonra bazı kaynaklar günümüze kadar ulaşamamıştır. Söz konusu kaynaklar arasında tarih açısından çok büyük önemi olan Herodotos'un Tarih'inde adları dahil İskitler hakkında çok kıymetli bilgiler verilmektedir. Yunan kaynaklarında İskitler hakkındaki efsane MÖ 8. yüzyılda genellikle bilinmeye başlıyor. Söz konusu kaynaklar arasında tarih açısından çok büyük önemi olan Herodotos'un Tarih'inde adları dahil İskitler hakkında çok kıymetli bilgiler verilmektedir. İskit ismi Hipokrat tarafından da geçer ve İskit gelenek ve göreneklere hakkında değerli bilgiler sağlar. İranlılar arasında "Saka", Kızılderililer arasında "Jaka" olarak bilinen bu kabilenin kökeni hakkındaki görüşlere orada yer verdik. Çalışmamızın devamında İskitlerin inançları, dili, idari yapısı, gelenekleri vb. İskitlerin eski kültürüne değinilerek vurgulandı. Yukarıda bahsi geçen kaynaklar, metinler ve salnameler dil, kültür ve

---

\* Prof. Dr. “Gotse Delçev” Üniversitesi-İştıp, K. Makedonya,  
Ugd.edu.mk@ugd.edu.mk

coğrafya bakımından farklı kavimlere ait olduğu için bu belgelerde İskit ismi çeşitli şekillerde geçmektedir.

**Anahtar kelimeler:** İskit, Eski Yunan, Asur, Pers.

## **HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE SCYTHIANS**

### **ABSTRACT**

Scythians stretching from the Great Wall of China in the east to the Danube in the west, VIII. century and BC. II. It is a tribe that dates back centuries and spread over an area of more than 7 thousand kilometers. In ancient sources, the Eurasian countries inhabited by the Scythian peoples were called "Scythia" or "Skythia". However, the name Scythian is also mentioned in Assyrian, Greek, Persian, Indian and Chinese sources. Assyrian sources are of great historical importance. There are points that can shed light on some historical events and political developments in these sources. It is known that writing was invented by the Sumerians around 3100 BC and developed by the Semitic tribes who came and settled in groups in the north and south of Mesopotamia. The name of the Scythians is also mentioned in Persian sources. In these sources, the Scythians are called "Saka". Information about the Scythians is frequently found in Greek sources after the 8th century BC. After this period, some sources have not reached the present day. Among these sources, very valuable information is given about the Scythians, including their names, in the History of Herodotus, which is of great importance in terms of history. The legend about the skeletons in Greek sources generally begins to be known in the 8th century BC. Among these sources, very valuable information is given about the Scythians, including their names, in the History of Herodotus, which is of great importance in terms of history. The name Scythian is also mentioned by Hippocrates and provides valuable information about Scythian customs and traditions. We have included the opinions about the origin of this tribe known as "Saka" among Iranians and "Jaka" among Indians. In the continuation of our work, the beliefs, language, administrative structure, traditions, etc. of the Scythians. It was emphasized with reference to the ancient culture of the Scythians.

Since the above-mentioned sources, texts and yearbooks belong to different tribes in terms of language, culture and geography, the name Scythian is mentioned in various forms in these documents.

**Key words:** Scythian, Ancient Greek, Assyrian, Persian.

## GİRİŞ

Buradan binlerce yıl dalgalar halinde devam eden göçler başlıca iki yoldan olmuştur. Bunlardan biri kuzey yoludur. Bu yol Ural dağları ile Hazar Denizi arasından ve Karadeniz'in kuzeyinden geçmektedir. Güney yolundan Kafkaslar'ı geçmek suretiyle kuzey yoluna ulaşan kabileler de olmuştur (İnan 1930: 52).

Güney yolundan Ön-Asya'ya aralıklı olarak yapılan göçler tarih öncesi devirlerde başlamıştır. Buraya ilk göç edenlerin Sumerliler olduğu kabul edilmektedir. Sumerlilerin turanî bir kavim olması, bunların kökenini Orta Asya'ya götürmektedir (Özer 1937: 116). Kutların dillerinden günümüze ulaşan bazı kalıntılar dikkate alınarak, onların Türklerle akraba (Landsberger 1937: 105), dolayısıyla Orta Asya kökenli bir kavim olduğu anlaşılmaktadır.

Daha önce de belirtildiği gibi, İskitler Çin Seddi'nden Tuna'ya kadar uzanıyordu. İskitlerin bu kadar geniş bir coğrafyaya yayılması, birçok kavim tarafından tanınmaları açısından büyük önem taşıyordu. Bunların yaygın olduğu yazılı kaynaklardan anlaşılmaktadır.

Bu geniş coğrafya, İskitlerin arkeolojik malzemesinin kazılmış olmasıyla desteklenmektedir. İskitler doğuda Çin Seddi'nden batıda Tuna nehrine kadar, 40. ve 50. paraleller arasında, yaklaşık 7000 kilometreden fazla bir sahaya yayılmışlardır (Piotrovsky 1976: 6). Burada İskitlerin ismine ışık tutmaya çalıştığımız kategori, yazılı kaynaklardaki ifadedir. Yunan kaynaklarında dünya anlayışı tamamen değişiyor ve mekân düşünceleri daha çok gerçek anlayışa yönelen yeni bir şekil alıyor (Junge 1939: 2). Hesiodos'un şiirlerinde İskitlere "Skudai" adıyla rastlanıyor (Ayda 1979: 288). Çin kaynaklarında Tsan-Tsien'in biyografisi ve Batı ülkeleri monografisi oluşturmaktadır.

Bu kaynaklarda Orta Asya İskitleri, "Sai" ve "Sai-wang" şeklinde gösterilmektedir "Sai-Wang" adı altında tanıtıldı. (Franke 1904: 46).Çoğu zaman Sakalara Sai adı da verilmiştir. Çince'de "wang" kelimesi hükümdar, prens anlamına gelir. (Ögel 1981: 184). Asur kaynaklarında Aşguzai'nin Asur kaynaklarında aynı olup olmadığı, yani aynı kavim için kullanılıp kullanılmadığı tartışma konusudur.

İskitlerden değişik coğrafyalarda yaşayan ve birbirinden farklı dillerde konuşan toplulukların kaynaklarında bahsedilmiş ve İskit adı da bu kaynaklarda birbirinden değişik şekillerde yazılmıştır. Grekler esasen MÖ 8. yüzyılda kolonizasyon hareketlerinin başlaması sonucunda Karadeniz'in kıyısında İskitlerle tanışma imkânı bulmuştur. İskitler doğudan batıya doğru göç ettiklerinden ve Perelerin kuzey komşusu olduklarından dolayı onlar tarafından yakından tanınmıştır. (Kretschmer 1921: 923).

Herodotos da göçebe İskitlerin Asya'da yaşadıklarını ve Massagetler'le yaptıkları savaşta yenildiklerinden batıya doğru ilerleyerek, Kimmerlerin yaşadıkları coğrafyaya yayıldıklarını bildirmektedir (Herodotos IV: 11)

Asur kaynaklarında İskitlerin adına, ilk kez Asur imparatorlarından Mısır fatihi Asarhaddon'un (MÖ 680-668) devrine ait vesikada "Gimirrai"lerden ve "Aşguzai"lerden bahsedilmektedir (Luckenbül 1968: 517). Çivi yazılı metinlerde geçen bu kavimlerden "Gimirrai"lerin Kimmerler ve "Aşguzai"lerin de İskitler olduğu kabul edilmektedir.

Fars kaynaklarında da İskitlerin adına rastlanmaktadır. Bu kaynaklarda İskitlerden "Saka" olarak bahsedilmektedir. Sakalar yerleştikleri coğrafya, gelenek ve görenekleri dikkate alınarak üç ayrı grupta ele alınmaktadır. İskitler hakkında bilgi veren ve onları üç grupta ele alan en önemli kaynak Fars Kralı Darius'a ait olan Behistun kitabesidir. Bu vesikaya göre, Sakalar, Saka tigrakhauda (sivri başlıklı Sakalar), Saka tiay para daray (denizin ötesindeki Sakalar) ve Saka haumavarga olmak üzere üç grupta incelenmektedir (Hermann 1933: 158).

Farslar denizin ötesindeki Sakalar için Skudra adının kullanılmış olduğu kesin olarak görülüyor. Sus ve çevresinde bulunmuş olan tuğlalar üzerine yazılı çiviyazılı tabletler üzerinde de "İçkudra" (Susça) ve "Çkudra" (Persçe) adının Güney Rusya ve Karadeniz'in kuzeyindeki Avrupa İskitleri (Mordtmann 1870: 29), yani denizin ötesindeki Sakalar için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Adı geçen çiviyazılı metinlerde Omuvargafa adına rastlanılmaktadır (Mordtmann 1870: 42) ki, bunun Sakai Amyrgioi'yle (Herodotos IV: 64) şüphesiz aynı olan Saka halkının lakabı olduğu anlaşılmaktadır.

## **1 .İSKİTLERİN ANAYURLARI**

İskitlerin yayıldığı coğrafya hakkında bilgileri, hem yazılı kaynaklardan hem de arkeolojik buluntulardan öğrenebilmekteyiz. Yazılı kaynaklarda İskitler ya giyinişlerine ya da bulundukları coğrafyaya göre adlandırılmıştır. Son yıllarda artan arkeolojik araştırmalar ve bunun sonucunda ortaya çıkarılan buluntular İskitlerin yayılmış oldukları coğrafyanın tespiti bakımından büyük önem taşımaktadır(Durmuş, 2007:51).

Arkeolojik buluntular İskitlerin MÖ 1. bin yıl içerisinde Tuna nehrinden Çin'in batı sınırlarına kadar uzanan oldukça geniş bir sahaya yayıldıklarını göstermektedir. Bu geniş düzlük, doğal bir otlak görünümündedir (Memiş 1987: 15). Bu kuzeydoğu bozkır bölgesi yüksek Pamir, Tiyen-Şan ve Altay dağ kollarından, Batı Türkistan üzerinden batıya ve aşağı Tuna bölgesine kadar, bütün Güney Rusya'ya yayılmaktadır. Batıda Silezya'ya kadar ulaşmakta, doğuda birçok geçit vasıtasıyla Doğu Türkistan ve Gobi bölgesiyle bağlanmaktadır. Bu bölgenin doğusu büyük çöl sahasıyla kaplıdır, buna karşılık batı kısmı genellikle verimli ve doğudan elverişlidir. Kuzeye doğru bu mekân eski zamanlarda bataklıklar ve sık ormanlarla tamamen kaplanmıştı, güneye doğru geniş alanlar Hazar Denizi ve Karadeniz, geri kalan kısımlar İran'daki dağlık arazinin yükselen dağ dalgalan ve Kafkas dağ silsilesiyle sınırlanmıştır (Junge 1939: 5)

Antik çağda bu bölgenin sınırları daha çok siyasi sınır olmaksızın coğrafi hatlarla tespit edilmişti. Bu coğrafi sınırlar, doğudan batıya doğru Nanşan ve Tiyen - Şan sıradağları ile Oxus

nehirinden oluşmaktaydı. Bunların arkasından gelen İran platosu, belki daha çok siyasi bir sınırdı, fakat onu tekrar Kafkas dağları, Karadeniz, Karpatlar ve Tuna nehrinin oluşturduğu doğal sınırlar takip ediyordu (Rice 1958: 33-34). Bu kuzeydoğu bozkır bölgesi ilk olarak MÖ 8. yüzyılda tarih sahnesine çıkmıştır. Burası yaklaşık bin yıl boyunca bozkır topluluklarının elinde kalmıştır (Junge 1939: 6).

## **2.İSKİTLERİN KÖKENLERİ**

İskitlerin kökenine dair görüşlere baktığımızda, İskitlerin Slav kökenli olduğunu ileri sürenler, onların Slavlığını ortaya koyabilecek sağlam deliller ortaya koyamamaktadır. İskitlerin İranî bir kavim olduğunu ileri sürenler, onların dillerine ait olduğunu belirttikleri bazı kelimelerden hareket ederek, Perslerle İskitlerin dinini karşılaştırarak, İranî bir kavim olduğu kanaatine varmaktadır. Dilleri ve dinlerinin dışında İskitlerin İranî bir kavim olduğuna dair başka delil getirilmemektedir. İskitlerin Ural-Altay kökenli bir kavim olduğu kanaatinde olan bilim adamları da yazılı ve arkeolojik kaynakları dikkate alarak, görüşlerini beyan etmektedir (Durmuş, 2007:68-69).

İskitlerin anayurdu üzerine ilk tarihi bilgiyi Herodotos vermektedir. Herodotos, "Göçebe İskitler, Asya'daydılar; Massagetler'le yaptıkları bir savaştan yenik çıktılar, Araxes ırmağını geçtiler, Kimmerlerin yanına göç ettiler" (Herodotos EV: 119) demektedir.

İskitlerin Türk adlarıyla ilgisi İskit/Saka adını açıklamak üzere şimdiye kadar bazı görüşler ileri sürülmüştür. Togan, İskitlerin kabile isimleri olan Targutae, Skolot ve Parulat kelimelerinin de Türk, Çigil ve Barula adlarının 'T'li cemi şeklinin, yani Türküt, Sikilüt ve Barulat demek olmasının pek mümkün olduğunu belirtiyor ve İskit kelimesinin Cengiz'in ilk dayandığı kabilelerden Sakait kabilesinin adı gibi, Saka adının 'T'li cem şekli olmasını hatıra getirdiğini ileri sürüyor (Togan 1981: 35).

Saka/Sak adının Türk diline ait bir kelime olduğunu kabul eden Günaltay ise, Çağatay lügatında Sak kelimesinin yan manasına geldiğini belirterek, Sakaların oturdukları yerlerin ana Türk iline



nispette yan taraf olduğu düşünülürse, onlara bu adın verilmiş olma nedeninin anlaşılacağını bildiriyor (Günaltay 1938: 349).

Sakaların diliyle ilgili olarak Sus ve civarından bulunan çiviyazılı metinler onların dilinin Türkçe olduğunu göstermektedir. Bu dağınık olarak bulunmuş metin parçalarında fiillerin hemen hemen tamamı Türkçedir (Durmuş, 2007:121). Kelimelerin büyük çoğunluğu ise, Türk lehçelerinde kullanılmış ve halen kullanılmaktadır. Oldukça dağınık olan yazılardan Sakaların Türklüğü anlaşılmaktadır. Bu çiviyazılı metinlerde Türkçe kelimelere, anıra, onamak; arta, oturmak; daldu, doldurak; gik, gök; irçigi, artmak, artık; kutta, katmak; çağrı, oğul; val, yol; vita vana, öte yana; vurun, urun (Durmuş, 2007:75).

### 3. KUZHEY MAKEDONYA'DA İSKİTLER

Balkanlarda Türk izlerini keşfederken elbette İslam kültürü ve Osmanlı devleti önemlidir. Ancak Osmanlı İmparatorluğu'ndan önce Türklerin Balkanlar'daki varlığını ortaya koymak ve Hristiyanların iddialarına cevap verebilmek için Türklerin İslamiyet öncesi izlerinin araştırılması gerekmektedir. Böyle bir durumda Balkanlardaki Türk kültürünün unsurları son derece önemlidir.

Kuzey Makedonya coğrafyasından tarih içinde pek çok milletler gelip geçmiştir. Türklerin bu coğrafyayı vatanlaştırmaları ise M.Ö. 700 yıllarına kadar inmektedir. İskit, Hun, Avar, Kuman, Uz, Peçenek, Vardar, Bulgar ve Osmanlı adıyla Türkler bu coğrafyada yaşamışlardır. Bugün dahi burada pek çok yer adı; Balkan adlandırması da dâhil bu tarihin izlerini taşımaktadır. Türklerle Balkanlara medeniyet, bilim, barış, adalet, istikrar ve huzur gelmiştir. (Hamzaoglu, 2000) “Osmanlı Devleti’nin gerçekçi, adaletli yönetimi, balkanlarda birçok toplumun, özellikle, Boşnaklar ve Arnavutlar ile bölgede Türk kavimleri olarak bilinen **Peçenek** ve **Kuman** Türk kavimlerinin Müslüman olmalarına yol açmıştır. Bu boylar günümüzdeki, **Pomak** ve **Torbeş** Türkleri diye bilinmektedir.” (Sarıay, 1995:48)

Bugünkü Kuzey Makedonya, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra oluşturulmuştur. Çatışan milletler (Arnavutluk, Bulgaristan, Sırbistan ve Yunanistan) arasında bir yastık görevini yapsın diye kurulmuştur.

Makedonya, Yugoslavya Krallığı ve Yugoslavya Cumhuriyeti içinde bir parça olarak yaşadktan sonra Yugoslavya'nın dağılmasının ardından 8 Eylül 1991 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. Ancak Yunanların itirazıyla ne yazık ki yıllarca Kuzey Makedonya isim sorunu yaşadı. Bu sorun 15 Şubat 2019 yılında Prespa anlaşmasıyla çözüldü ve ülkenin ismi değiştirilerek Kuzey Makedonya oldu.

“Macaristan’da ilk defa tanınan atlı halk İskitlerdir. Milattan önce VII. asırdan itibaren Karadeniz sahillerinde ve ondan sonra Macar ovasında da görülür”(Rasonyi, 2006:42). Bilindiği gibi İskitler atlı göçebe halkların önemli temsilcileridir. Grankov’un görüşlerine göre tarzındaki mezar taşını Balkanlar’dan Sibiry’a kadar olan Türk kültür coğrafyasında görmek mümkün. Oysa İran yani Fars kültür dairesinde hatta daha genel ifade edersek Hint-Avrupa dil grubuna mensup kadim halklarda ise görmek mümkün değildir(Aksoy,2011:11).

Zaten Batı kayıtlarında İskitlerden sonra doğudan batıya gelen atlı bozkırlılar için İskit ifadesi kullanılmıştır. Hatta Hunlar için bile İskit denilmiştir. Yani Batı literatüründeki İskit ifadesi, atlı bozkırlı, konar-göçer halkın karşılığıdır. Makedonya’daki Kumanlar İskitlerin bir parçasıdır. Macar Türkolog, Nemeth’e göre “Kuman” kavramı sarımtırak anlamına gelen “ku” ve “kuba” sözlerinden meydana gelmiştir. 1050’den itibaren Kumanlar Doğu Avrupa için tehlike olmaya başladı ve 30 yıl içinde Mançurya’dan Kief’e kadar geniş bir alanda görüldüler (Rasonyi, 1996:136-138).

Rasonyi’ye göre de Slav ve Latin kaynaklarında XV. yüzyılda Kuman halk adı olarak, şahıs adı olarak da Balkanlarda yaygın olarak kullanılmakta, Macaristan’da ise yer adları olarak vardır. Ayrıca Kumanlar Macaristan, Bulgaristan, Gürcistan, Romanya ve Rusya devletinde önemli roller oynamışlardır (Rasonyi, 2006:139). Zamanla Kuman kavramı çok defa Kıpçak kavramıyla ifade edilmiş ya da Kuman - Kıpçak tabiri kullanılmıştır. Aslında Kıpçak tabiri, boy adı olmayıp, güney Türklerinin genel olarak Oğuz adıyla isimlendirilmesi gibi kuzey Türklerinin de belirli bir dönemde Kıpçak adıyla isimlendirilmesi sonucu oluşmuş bir kavramlaştırmadır(Aksoy,2011:13).

## SONUÇ

Sonuç olarak Türk bozkır kültürü ile İskit bozkır ve at kültürünün doğrudan paralellik gösterdiğini belirtmekte fayda var. Her geçen gün artan arkeolojik kazılar bu tezi daha da güçlendirmektedir.

Macaristan'dan Uzakdoğu'ya kadar kendilerine ait bir kültürel öğeyi görmek mümkündür. Özellikle son arkeolojik kazılarda ortaya çıkarılan bulgular, İskitlerin Balkanlardan başlayarak Kafkasya ve Asya'da da etkili olduğunu göstermektedir.

Kısacası İskitler/Saka olarak adlandırılan bu kadim kabilenin artık Türk kültür dünyasında değerlendirilmesi gerektiği sağlam temellerle kanıtlanmıştır. İskitlerin geniş bozkır coğrafyasına yayılması, İskit kültürünün aynı coğrafyayı paylaşan diğer kavimler arasında da yaygınlaşmasına yardımcı olmuştur.

## KAYNAKÇA

- AKSOY, M. (2011).“Milattan Önce Anadolu’da Türk İzleri”, *Türk Dünyası Tarih Kültür Dergisi*.
- AKSOY, M. (2011).“Tarihi Kaynak Olarak Etnografya Eserleri”, *Türkiye Günlüğü Dergisi*.
- AKSOY, M. (2011).“Makedonya’da Türk İzleri (Makedonya’da Balballar, İskitler-Türkler) *Türk Dünyası Tarihi Kültür Dergisi*.
- AYDA A. (1979). "Etrükslerde İskitler Arasında Benzerlikler", *VIII. Türk Tarihi Kongresi*, Ankara.
- ÇEŞMELİ, İ. (2016). *İskitler Hunlar ve Göktürklerde Din ve Sanat*, İstanbul: Cinius Yayınları.
- DURMUŞ, İ. (2002). *"İskitlerin Kimliği"*, *Türkler, I*, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- DURMUŞ, İ. (2007). *İskitler (Sakalar)*, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- GÜNALTAY, Ş. (1938). "Türk Tarih Tezi Hakkındaki İntihaların Mahiyeti ve Tezin Kat'i Zaferi", *Belleten, II*.

- HASANOV, Z. (2009). *Çar İskitler*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı.
- HERMANN, A. (1983). «*Die Saken und der Skythen Der Darios.*» Archiv für Orientforschung.
- HERODOTOS (1973). *Herodotos Tarihi*, çev. Müntekim Ökmen, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- HERRMAN, A. (1921). "Sakai", Paulys Real Encyclopaedie der Altertumswissenschaft.
- HERRMANN A. (1933). "Die Saken und der Skythenzug des Dareios", Beihefts zur Archiv für Orientforschung I.
- HİPOKRATOUS, HİPOKRATOUS TO PERİ AERON, HYDATON, TOPON, PARİSİOİ: İ.M. Eberartos, 1816.
- İNAN, A. (1991). "Altay Pazırık Kazısında Defin Törenleri" , Makaleler ve İncelemeler, II, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İNAN, A. (1937). "Altay'da Pazırık Hafriyatında Çıkarılan Atların Vaziyetini Türklerin Defin Merasimi Bakımından İzah" , II. Türk Tarih Kongresi, Eylül.
- İNAN, A. (1987). "Eski Türkler'de ve Folklorda Ant." , Makaleler ve incelemeler I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- KRETSCHMER K. (1921). "Scythae", Paulys Real Encyclopâdie der Classischen Altertumswissenschaft, Stuttgart, II A.
- KUUN, G. (1981). *Codex Cumanicus*, Budapest: Budapest Oriental Reprints.
- LANDSBERGER, B. (1987). "Ön Asya Kadim Tarihinin Esas Meseleleri", II. Türk Tarih Kongresi.
- LANDSBERGER, B. BAUER, T. (1927). "Zu neuveröffentlichten Geschichtsquellen aus der Zeit von Asarhaddon bis Nabionid" , Zeitschrift für Assyriologie, III, 37.
- LUCKENBILL, D. D. (1968). *Ancient Records of Assyria and Babylonia, II*, New York: Greenwood Press.

- MEMİŞ, E. (1987). *İskitlerin Tarihi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Basımevi.
- MORDTMANN, A. D. (1870). "Über die Keilinschriften zweiter Gattung", *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft*, XXIV.
- NEMETH, G. (1940). "Türklüğün Eski Çağı", *Ülkü*, XV.
- NİEBUHR, B., G. (1830). *A Dissertation on the Geograpy of Herodotos an Researches into the History of the Scythians*, Londra: Getae and Sarmatians.
- ÖGEL, B. (1981). *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi-I*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- PIOTROVSKY BORİSOVİCH BORİS. (1976). "İskitlerin Dünyası" , *Unesco'dan Görüş*, XII.
- RASONYI, L. (2006). *Doğu Avrupa'da Türklük* (Haz: Y. Gedikli), İstanbul.
- RASONYI, L. (1996). *Tarihte Türklük* (Çev: H. Z. Koşay), Ankara.
- RICE, T. T. (1958). *The Scythians*, London: Thames and Hudson.
- THOMSON, V. (1993). *Çözülmüş Orhon Yazıtları*, çev. V. Köken, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TOGAN, V. Z. (1981). *Umumî Türk Tarihine Giriş*, I., İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.